

BİR OLGU SUNUMU: AİLESEL ÖZELLİK GÖSTEREN AYRILMA ANKSİYETESİ BOZUKLUĞU

Rifat Karlıdağ*, Süheyla Ünal**, Ayşe Avcı***, Birsen Sipahi****

ÖZET

Bu olgu sunumunda, iki kuşağın benzer görüngüleri dikkate alınarak, ayrılık anksiyetesinin ailesel özelliği tartışılmıştır. Veriler ulaşılabilen aile üyelerinin klinik ve psikometrik değerlendirmeleri ile elde edilmiştir. Okul korkusu yakınması ile başvuran 7 yaşında bir erkek çocuğun babası, iki amcası ve bu amcalardan birisinin iki çocuğunda da benzer öykü bulunmaktaydı. İki halası ayrılık anksiyetesine ilişkin bazı özellikler taşımaktaydı. Ayrılık anksiyetesinin ailesel özelliğini anlamak için olgunun psikopatolojik formülasyonu bağlanma kuramına göre yapıldı.

Anahtar sözcükler: Okul korkusu, ayrılık anksiyetesi, bağlanma kuramı, aile sistemi, biyodavranışsal aile modeli

SUMMARY: A CASE STUDY: FAMILIALITY IN SEPARATION ANXIETY

In this case report, we discussed familial characteristics of separation anxiety regarding two generation that have the same phenomena. Data have been collected via clinical interview and psychometric evaluation of family members. In addition to a 7 year old boy with school phobia, his father, his two uncles and two cousins had also history of school phobia. His two aunts showed also some features of separation anxiety. For understanding the familial characteristics of separation anxiety, we formulated this psychopathologic process in respect to attachment theory.

Key words: School phobia, separation anxiety, attachment theory, family system, biobehavioral family model

GİRİŞ

Yaşamın erken dönemlerinde işlev görmeye başlayan ve bütün yaşam boyunca önemini sürdüren bağlanma süreçleri, psikopatolojik gelişimleri anlamamız için kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Aile sistemi ile ilgili kuramlar da, aile üyeleri arasındaki etkileşimlerin davranışlar üzerindeki önemini vurgulamaktadır. Çocuk gelişimi ile ilgili birçok çalışma, bağlanma ve aile sistemi kuramlarının birleşmesinin gerekli olduğunu göstermektedir (Bretherton 1985, Cole ve ark 1994, Cummings ve Davies 1996, Masten ve ark 1990). Bu bütünleşmeyi sağlayan kuramlardan biri olan biyodavranışsal aile modeli çocuk ve anababası arasındaki etkileşimin davranışsal ve biyolojik sonuçlarını anlamamızı kolaylaştır-

maktadır (Wood ve ark 2000).

Bowlby'nin (1973, 1979) bağlanma kuramına göre yeni doğduğunda bebeğin bakımveren kişiye olan fiziksel yakınlığı yaşamını sürdürebilmesi için bir zorunlulukken, giderek bu yakınlığı çevresini keşfetmede kullanabileceği 'güvenli bir temel' ve tehlike anında korunabileceği 'sağlam bir sığınak' olarak kullanmayı öğrenir. Çocuklar 'güvenli bağlanma' ilişkisinin olduğu durumda stres yaratan koşullarda da güvenlik duygusunu koruyabilir ve keşfetme davranışlarını etkin olarak gösterebilirler. Güvenli bağlanmanın gelişmesi için çocuğun kesintisiz, tutarlı tepki veren, duyarlı ve her zaman ulaşılabilir bir bakımverene sahip olması gerekir.

Bağlanmaya vurgu yapan biyodavranışsal aile kuramında temel kavram olan biyodavranışsal tepkisellik, otonom sinir sisteminin de aracılığı ile bireyin duygularını düzenleme becerisini tanımlar. Biyodavranışsal tepkisellik, kişilik özellikleri gibi kalıtsal bir alt yapı ile (Kagan ve ark 1988) yaşamın erken dönemlerinden itibaren

* Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniv. Tıp Fak. Psikiyatri Anabilim Dalı, Malatya.

** Prof. Dr., İnönü Üniv. Tıp Fak. Psikiyatri Anabilim Dalı, Malatya.

*** Prof. Dr., Çukurova Üniv. Tıp Fak. Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı, Adana.

**** Psk., İnönü Üniv. Tıp Fak. Psikiyatri Anabilim Dalı, Malatya.

çevreyle olan etkileşimden (Calkins 1994, Cassidy 1994, Field 1994) oluşur. Çocuk ve bakımvereni arasındaki mesajlar ve anlaşmalar karşılıklı bir düzenleyici sistem oluşturur. Bu sistem çocuğa iç yaşantılarını ve kişilerarası ilişkilerini yorumlama ve düzenleme olanağı sağlar (aktaran Feld 1999). Güvenli bir anne-çocuk ilişkisi yaşam olaylarının yarattığı stresi tamponlayarak sağlıklı bir gelişim oluştururken, güvensiz bir bağlanma ise duyguların düzenlenmesi ile ilgili nörotansmitter sisteminde uzun süreli olumsuz etkiler oluşturarak hastalık süreci başlatabilmektedir (Beeghly ve Cicchetti 1996, Wood 1999).

Bağlanmanın güvenilirliği hakkında duyulan kaygı uyum için gerekli, normal bir gelişimsel olgudur (Bowlby 1973). Birey erken çocuklukta bağlandığı kişiden ayrıldığında 'ayrılma anksiyetesi' adı verilen yoğun bir duygusal tepki verirken, büyüdükçe bu duygunun yoğunluğu azalır. Bu belirtiler aşırı ve gelişimsel olarak uygun olmadığı zaman "ayrılma anksiyetesi bozukluğu" adını alır. Bu bozukluk DSM-IV tanı ölçütlerine göre en az dört hafta süreyle, evden ya da bağlanma figüründen ayrılmaya anksiyete tepkisi verme ile karakterizedir. Anksiyetenin genel belirtilerine bedensel yakınmalar da eşlik eder. Küçük çocuklarda ayrılmaya direnç gösterme çabası ve ağlama, daha büyük çocuklarda korkunun sözelleştirilmesi ve bedensel belirtiler, ergenlerde ise kas gerginliği daha ön plandadır (Ollendick ve Francis 1988).

Okul korkusu ayrılma anksiyetesinin önemli gösterimlerinden biridir. Okul yaşındaki popülasyonda %1 oranında görülür (Last ve Strauss 1990). Çocukların bir kısmı okul ortamına yeni girdiğinde anksiyete belirtileri gösterir, ancak kısa sürede uyum sağlayabilirken, bir kısmı ayrılığa karşı uzun süre anksiyete tepkileri vermeye devam edebilir. Bazı çocuklar ise okula iyi uyum sağladıkları bir dönemden sonra şiddetli anksiyete tepkileri gösterebilir. Bazıları da korku ve anksiyete yüzünden okula devam edemeyebilir (Deltito ve Hahn 1993). Ergenlerde görülen okul korkusunun en yaygın nedeni ayrılık anksiyetesi olarak kabul edilir (Last ve Strauss 1990). Okul korkusu olan çocukların daha sonraki yaşam dönemlerinde de psikososyal güçlükleri olduğu

bildirilmektedir (Manicavasagar ve ark 1997).

Bu yazıda iki kuşakta benzer özellikler gösteren ayrılma anksiyetesi olgusunu ele alacağız.

OLGU:

S.A., 7 yaşında, ilkokul 1. sınıf öğrencisi erkek çocuk, okul korkusu yakınması nedeniyle annesi tarafından Mart 1997'de polikliniğe getirildi.

S.A, bir yıl önce anaokuluna gitmesi için anneannesinin yanına bırakılmış. Hafta sonları ailesinin yanına geliyormuş. Birinci dönem boyunca anneanne tarafından okula bırakılmış ve okul sonrası alınmış. Okulda yalnız kalma ve uyum sorunu olmamış. İstekliymiş ve severek gidiyormuş. İkinci döneme başladıktan sonra bir nedeni olmaksızın okula gitmeyi reddetmeye başlamış. Anneannesini okula bıraktığında kalmak istemiyor, ağlıyor ve anneannesini ayrıldıktan 5-10 dakika sonra okuldan kaçıp eve dönüyormuş. Bu durumu bir hafta sürmüştü. Öğretmeni okuldan kaçması nedeniyle sorumluluk alamayacağını belirtince ailesi okula göndermemiş. İlköğretim birinci sınıfa başladığından beri (3 aydır) okula yalnız gitmiyor, annesi olmadan sınıfa girmiyor, sınıfta annesiyle birlikte oturuyor, öğretmeni tahtaya kaldırdığında annesiyle birlikte kalkıyor, tenefüslerde annesinden ayrılmıyormuş. Annesinden ayrıldığında ağlıyor, okulda kalmak istemiyor ve eve dönüyormuş. Okulda arkadaşı yokmuş. Mahallesindeki arkadaşlarıyla da geçinemiyor, sık sık kavga ediyormuş.

1990 yılında orta sosyoekonomik düzeyde bir ailenin ilk çocuğu olarak hastanede ebe yardımıyla normal yoldan dünyaya gelmiş. Büyüme ve gelişmesi normal olmuş. 3 yaşında erkek bir kardeşi var, onunla iyi anlaşıyormuş.

Babası 33 yaşında, 6 (4 erkek, 2 kız) kardeşten beşincisi. İlk evliliği, 8 yıllık evli, oto tamircisi, sağlıklı. İlkokula başladığında okulu sevmiyor, gitmek istemiyor ve korkuyormuş. İlk iki yıl annesi ile birlikte okula gitmiş. Okula alışamaması, başarısının düşük olması ve tek başına okula gitmemesi gibi nedenlerle ikinci sınıfta bir yıl ara vermiş. Üçüncü yıl okula tekrar başladığında ay-

nı sorunların sürmesi üzerine okulu bırakmış. 18 yaşında ilkokulu dışardan bitirmiş. Ailesine aşırı düşkün, çekingen, kolay öfkelenen ve titiz biriymiş. 25 yaşında evlenip ailesinden ayrılmış. Anne babası ayrı eve yerleşmesine darılmış ve altı ay hiç görüşmemişler. Çocukluğundan beri tüm erkek kardeşlerin ortak olduğu oto tamirhanesinde kardeşleriyle birlikte çalışırken, iki yıl önce kardeşler aralarında konuşarak, kendi tamirhanelerini açma amacıyla ayrılmışlar. Anlaşarak ayrılmalarına karşın, kardeşler arasında dargınlık varmış ve görüşmüyorlarmış. Halen dayısının oğluyla ortak olarak bir oto tamirhanesi işletiyorlar.

Annesi G. 24 yaşında, ilkokul mezunu, ev hanımı, okula gitme sorunu olmamış. Dışa dönük, konuşkan, arkadaş çevresi geniş, çabuk kızan, eşine ve çocuklarına düşkün biriymiş.

Halası bayan F. 48 y, bekar, ilkokul çıkışlı, ailenin en büyüğü, okula gitme sorunu olmamış. İçe kapanık, ailesine çok düşkün biriymiş. Bir çok kez evlenme teklifi almasına karşın evlenmeyi istememiş. Bir yıl önce ölünceye kadar en büyük erkek kardeşinin yanında yaşamını sürdürmüştü.

Amcası M. 46 y. evli, 3 çocuklu, ilkokul çıkışlı, oto tamircisi. Sessiz, sakin, az konuşan, içe kapanık, arkadaş çevresi dar biriymiş. İlkokula başladığında okul korkusu nedeniyle 3 yıl annesi babası eşliğinde okula devam etmiş. Okula alışmaması ve okulda yalnız kalamaması nedeniyle üçüncü yıl okulu bırakmış.

Halası H. 42 yaşında, bekar, lise çıkışlı, işçi, en büyük erkek kardeşi ile birlikte yaşıyor. Sakin, sabırlı, olayları çok yönlü düşünen, dışa dönük, yeni girdiği ortamlara kolay alışamayan, alıngan biriymiş. Okula gitme sorunu olmamış. Bir çok taliplisi olmasına karşın evlenmeyi istememiş. Babası da evlenmemesi için duygusal baskıda bulunmuş.

Amcası E. 40 y, evli, çocuksuz, ilkokul çıkışlı, oto tamircisi. Okula gitme sorunu olmamış. Çabuk kızan, kıskanç, dışadönük biriymiş.

Amcası A. 36 y, evli, çocuksuz, ilkokul çıkışlı, oto tamircisi. Çabuk kızan, alıngan, aklına eseni yapan, yakınlarına düşkün birisi. İlkokulda okul

korkusu nedeniyle üç yıl boyunca anne babası eşliğinde okula devam etmiş. Bir türlü okula alışmaması nedeniyle bırakmış. İlkokulu daha sonra dışardan bitirmiş.

Amcası M'nin eşi N. 36 y., ev kadını, ilkokul çıkışlı. Çabuk kızan, çekingen, alıngan, yakınlarına düşkün biriymiş. Üç çocuğu var. Okul korkularının olması yüzünden ilk iki çocuğunu ilkokulu bitirinceye kadar okula kendisi götürüp, çıkışlarına kadar okulun bahçesinde beklemiş.

Bu amcasının kızı İ, 16 y., bekar, ortaokul üçüncü sınıf öğrencisi, okul başarısı iyi, içe kapanık, çekingen, arkadaş çevresi dar, alıngan, yeni girdiği ortamlara zor alışan, ailesine, özellikle de halasına aşırı düşkün biriymiş. Halen bütün bakımını halası yapıyor ve geceleri onun yanında uyuyormuş. İlkokulu bitirinceye kadar okul korkusu nedeniyle okula annesi eşliğinde devam etmiş. Okul korkusu ve okula alışmaması yüzünden ilkokula başladığı ilk yıl derslerinde başarısız olmuş. Sonraki yıllarda okul başarısı iyiymiş.

Bu amcanın diğer kızı K. 15 y., bekar, ortaokul 3. sınıf öğrencisi, ablası gibi onun da okul korkusu olmuş. Okul başarısı iyiymiş. İlkokulu süresinde bitirmiş. Konuşkan, kolay arkadaş edinen, dışa dönük, titiz biriymiş.

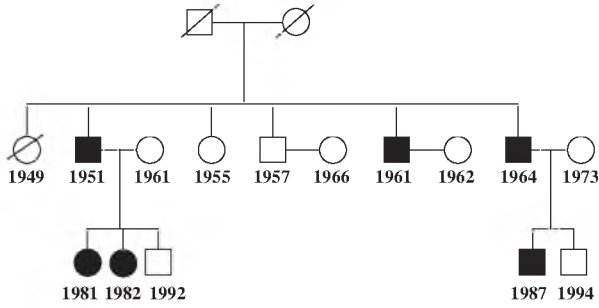
Hastanın öyküsü alınırken ailenin diğer üyelerinin ve yakınlarının da ayrılık anksiyetesi açısından ayrıntılı değerlendirilmesi gereğinin farkına varılarak, görüşme yapmak üzere polikliniğe davet edilmişlerdir. Polikliniğe gelen anne, baba, amcanın eşi ve iki çocuğu ile klinik görüşme yapılmış, psikometrik olarak değerlendirilmiştir. Polikliniğe gelmeyen amcalar ve hala ölçekleri evde uygulanmışlardır.

Baba, amca, hala ve kuzenlerin Beck Depresyon Ölçeği, (Hisli 1989), Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçekleri (Öner ve Le Compte 1985) ile yapılan psikometrik değerlendirmelerinde orta düzeyde anksiyeteli saptanmaları, depresif belirti göstermemeleri aile bireylerinin kaygıya yatkınlığını desteklemektedir. Her iki ailenin annelerinin klinik görüşmelerinde orta düzeyde bir depresyonda oldukları gözlenmiştir. Hacettepe Kişilik En-

vanteri'ne (Özgüven 1992) göre hastanın okul korkusu olan kuzenlerinden birisi ile babasının sosyal ilişkiden kaçman, yeni durumlara alışmakta ve kendi kararını vermede güçlük çeken, çekingen ve kaygılı bireyler oldukları saptanmıştır.

Aile sisteminin işleyişini görmek için her iki ailenin 15 yaşından büyük üyelerine McMaster Aile Değerlendirme Ölçeği (Bulut 1990) verilmiştir. Her iki ailede de gereken ilgiyi göstermenin aşırı ilgilenme yönünde sapsmış olduğu saptanmıştır.

OLGUNUN AİLE AĞACI

TARTIŞMA

Olgumuzu bağlanma, aile sistemleri ve biyodavranışsal aile kuramları çerçevesinde değerlendirmek, ailenin diğer üyelerinde görülen benzeri bozuklukları açıklamak açısından en uygun yaklaşım olacak gibi görünmektedir. Bowlby'e göre (1979) kalıtsal bir biyodavranış sistemi olan bağlanma, biyodavranışsal aile kuramındaki önemli değişkenlerden biridir. İlk temel ilişki olan anne-çocuk ilişkisi sonraki yaşam dönemlerindeki bağlanmalar için örnek olur ve ilişkilerdeki kontrol edilebilirlik ve öngörülebilirlik duygularının gelişimine zemin hazırlar.

Gerek çocuğun ebeveynlerinden her birine bağlanma tarzı, gerekse ebeveynlerin çocuğa karşı tutumu çocuğun duygusal gelişiminde önemli rol oynar. Annenin bakım tarzı çocuğun bağlanma şeklini belirlerken, çocuğun bazı yapısal özellikleri de annenin bakım tarzını etkilemektedir (Lollis ve Kuczynski 1997). Bebeğin mizacının bakımvereninin üzerindeki etkisi ne kadar önemli olursa olsun, annenin duyarlılığı bu sis-

temde birincil etkiye sahiptir (Cassidy 1994). Örneğin ayrılığa aşırı tepki vermede yapısal bir yatkınlığı olan bir çocuk, annede aşırı koruyucu bir tutumu uyarabilir (Silove ve ark 1996). Çocuğun stresi arttıkça yakınlık gereksinimi artmakta, bu da neden olduğu duygu ve davranış sorunları ile bağlanma sistemini aktive etmektedir (Holmes 1998). Annenin duyarsız, aşırı müdahale edici ve önceden yordanamayan tepkiler vermesi çocukta kaygılı bağlanma davranışlarını uyarır (Hazan ve Shaver 1994, Sümer ve Güngör 1999). Kaygılı bağlanma süreci ise çocuk ve ergende anksiyete bozukluklarına öncül olmaktadır (Warren ve ark 1997).

Bağlanma tarzı ile psikopatoloji arasındaki ilişki tek yönlü bir neden-sonuç ilişkisi olmaktan çok karşılıklı bir ilişki gibi görünmektedir. Bozuk aile içi iletişiminin neden olduğu kaygılı bağlanma stiline yaşamın her döneminde sorun yarattığı, yetişkinlikteki anksiyete bozukluklarına özellikle agorafobili panik bozukluğuna, depresyona temel olduğu ileri sürülmektedir (Bowlby 1973, Shear 1996). Kişilerarası ilişkilerde aşırı bağımlılığın da, aşırı bağlanma gereksiniminin bir göstergesi olduğu düşünülmektedir (Hirschfeld ve ark 1991).

Bowen'ın aile sistemleri kuramına göre (1978) aile 'duygusal bir birim'dir. Aile sistemi içinde birey bir duygusal ağ içinde işlev görür. Bu duygusal birim içinde bireysel davranış kazanılır ve gelişim gerçekleşir. Anne-çocuk ilişkisinin ötesinde, çocuk için diğer önemli kişilerle ilişki de bu gelişim sürecinde rol oynar. Anksiyete sistem içindeki ilişkileri etkileyen, hem bireyin hem de sistemin varlığını sürdürmesine araç olan temel bir duygudur. Anksiyete, önceki kuşağın yeni kuşak üzerindeki etkisini yöneten kuşaklar arası bir duygu olarak da ele alınabilir (Donley 1993). Önceki kuşağın duygusal yoğunluğu şimdiki ilişkilerde benzeri miktarda bir etki yaratır ve böylece bu kanal aracılığı ile geçmiş kendisini bir versiyonu olarak tekrarlama olanağı bulur (Kerr ve Bowen 1988). Diamond ve Doane (1994) ergen ve genç yetişkin hastalar ve ebeveynlerinde yaptıkları bir çalışmada, ebeveynin kendi anne babasına, özellikle aynı cinsten ebeveynine bağlanma stiline bozukluğun, çocuğuna

olumsuz duygular yöneltmesinde ve etkileşimlerinin bozulmasında etkili olduğunu göstermişlerdir.

Hersov (1960) okul fobisi olanların yüksek nöroz gösteren ailelerden geldiklerini ileri sürmüştür. Obondo ve Dhadphale (1990) da okul fobisi olan çocukların ailelerinin anlamlı derecede fazla psikopatolojiye sahip olduklarını ve aile ilişkilerinde sorun olduğunu saptamışlardır. Last ve Strauss (1990)'un yaptıkları bir çalışmada, ayrılma anksiyetesi bozukluğu tanısı alan çocukların annelerinde fobik bozukluğu olan çocukların annelerine ve kontrollere göre daha fazla anksiyete temelli okul reddi bildirmişlerdir. Rosenbaum ve arkadaşları (1991) ise 'yabancılar yanında davranışsal ketlenme' gösteren bebeklerin daha sonraki yaşlarda anksiyete bozuklukları geliştirdiklerini ve bu çocukların yetişkin yakınlarında anksiyete bozukluğu öyküsü olduğunu saptamışlardır. Biederman ve ark (1999) yaptıkları çalışma ile anksiyeteli annelerin çocuklarında anksiyete bozukluğu geliştirme risklerinin yüksek olduğunu belirtirlerken, Warren (1999) panik bozukluğu olan annelerin çocuklarında ayrılık anksiyetesi ve kaçınma bozukluğu bildirmektedir.

Bizim olgumuzda da kliniğe başvuran S.A.'nın babası, üç amcası ve bir amcasının iki kızında okul korkusu öyküsü, iki halada ebeveynlerine aşırı bağımlılık bulunmaktadır. Büyükanne ve büyükbabanın çocuklarına karşı aşırı koruyucu tutumları olduğu bildirilmektedir. Aile üyelerinde ayrılma anksiyetesi öyküsünün yaygınlığı anksiyeteye yapısal bir yatkınlığın varlığını düşündürmektedir.

Bir görüşe göre çocuklardaki ayrılık anksiyetesi ebeveynlerin aşırı koruyucu bir tutum takınmalarına neden olmakta, bu da çocuğun evden ayrılmasını güçleştirmektedir (Silove ve ark 1996). McMaster Aile Değerlendirme Ölçeği (Bulut 1990) ile yapılan değerlendirmede hastamızın ve okul fobisi öyküsü olan iki kuzeninin ailelerinde gereken ilgiyi göstermenin aşırı ilgilenme yönünde sapsmış olması bu varsayımı desteklemektedir. Hock ve arkadaşları (2001) yaptıkları bir ölçek çalışmasında, sağlıklı ve güvenli bağlanma

stiline sahip olan ebeveynlerin, ergenlik çağındaki çocuklarından ayrılma kaygılarının düşük, güvenli rolde rahat etme düzeylerinin daha yüksek olduğunu, ergen çocuklarından ayrılma anksiyetesi yüksek olan ebeveynlerin ise kendi anne-babalarına bağlanma stillerinde sorun olduğunu bildirmişlerdir.

Bu olgu sunumunda da görüldüğü gibi bağlanma ve psikopatoloji arasında yakın bir ilişki vardır.

Bağlanma sürecinin aile sistemindeki rolü ve psikopatoloji gelişiminin kuşaklar arası geçişi oldukça komplike bir durumdur. Bağlanma süreçlerinin kuşaklar arası geçişi ve farklı uyum süreçlerindeki rolleri araştırılmaya değer önemli konulardır (Greenberg 1999).

Literatürde kişilerarası ilişki süreçleri, depresyon ve panik bozukluğunda bazı çalışmalara rastlanmakla birlikte diğer hastalıklara ilişkin fazla çalışma gözlenmemektedir. Özellikle ailesel yatkınlığın sıklıkla gözlemlendiği psikopatolojik durumlarda bu konunun irdelenmesi gerekmektedir. Bu alanda yapılacak çalışmalar biyolojik, psikolojik ve sosyal olguların karşılıklı etkileşimi daha derinden ve kapsamlı olarak kavramamıza yarayacak bilimsel veriler sunacaktır.

TEŞEKKÜR

Yazarlar yardımlarından dolayı Dr. H.Murat Emul ve Dr. A.Bulent Cekem'e teşekkür eder.

KAYNAKLAR

Beeghly M, Cicchetti D (1996) Child maltreatment, attachment, and the self system: Emergence of an internal state lexicon in toddlers at high social risk (pp. 127-166). In ME Hertzog ve EA Farber (eds.), *Annual Progress in Child Psychiatry and Child Development*. New York: Brunner/ Mazel.

Biederman J, Hirshfeld-Becker DR, Schwartz CE, Hayward ve ark. (1999) Family, temperament, and attachment: risk factors for childhood anxiety disorders. Presented at the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry 46th Annual Meeting, Chicago, Illinois, October 19-24, Symposium 29.

Bowen M (1978) *Family therapy in clinic practice*. New York. Jason Aronson.

Bowlby J (1973) *Attachment and loss*. Vol:II: Separation,

- anxiety and anger. New York, Basic Books.
- Bowlby J (1979) *The making and breaking of affectional bonds*. London, Tavistock.
- Bretherton, I (1985) *Attachment theory: Retrospect and prospect*. *Monogr Soc Res Child Dev* 50(1-2):167-193.
- Bulut I (1990) *Mc Master Aile Değerlendirme Ölçeği. Özgüzelis Matbaası*, Ankara.
- Calkins SD (1994) *Origins and outcomes of individual differences in emotion regulation*. *Monogr Soc Res Child Dev* 59:53-72.
- Cassidy J (1994) *Emotion regulation: Influences of attachment relationships*. *Monogr Soc Res Child Dev* 59:228-249.
- Cole PM, Michel MK, Teti DLO (1994) *The development of emotion regulation and dysregulation: A clinical perspective*. *Monogr Soc Res Child Dev* 59:73-100.
- Cummings EM, Davies PT (1996) *Emotional security as a regulatory process in normal development and the development of psychopathology*. *Dev Psychopathol* 8:123-139.
- Deltito JA, Hahn R (1993) *A three- generational presentation of separation anxiety in childhood with agoraphobia in adulthood*. *Psychopharmacol Bull* 29:189-193.
- Diamond D, Doane JA (1994) *Disturbed attachment and negative affective style. An intergenerational spiral*. *Br J Psychiatry* 164:770-781
- Donley MG (1993) *Attachment and the emotional unit*. *Fam Process* 32:3-20.
- Feld D (1999) *Affect regulation, attachment and psychoanalysis*. *Am J Psychoanalysis* 59:403-404.
- Field T (1994) *The effects of mother's physical and emotional unavailability on emotion regulation*. *Monogr Soc Res Child Dev* 59:208-227.
- Greenberg MT (1999) *Greenberg MT. Attachment and psychopathology in childhood*. In *Handbook of Attachment*, J Cassidy, PR Shaver (Eds): Guilford Publ. New-York, s:469-496.
- Hazan C, Shaver PR (1994) *Attachment as an organizational framework for research on close relationships*. *Psychological Inquiry* 5:1-22.
- Hersov LA (1960) *Persistent non-attendance at school*. *J Child Psychol Psychiatry* 1:130.
- Hirschfeld RMA, Shea MT, Weise R (1991) *Dependent personality disorder: perspectives for DSM-IV*. *J Pers Disord* 5:135-149.
- Hisli N (1989) *Beck Depresyon envanterinin geçerliliği üzerine çalışma*. *Psikoloji Dergisi* 6 (22): 118-126.
- Hock E, Eberly M, Bartle-Haring S ve ark. (2001) *Separation anxiety in parents of adolescents: theoretical significance and scale development*. *Child Dev* 72:284-298.
- Holmes J (1998) *Psychodynamics, narrative and 'intentional' causality*. *Br J Psychiatry* 173:279-280.
- Kagan, J, Reznick JS, Snidman N (1988) *Biological basis of childhood shyness*. *Science* 240:167-171.
- Kerr ME, Bowen M (1988) *Family evaluation*. New York, WW Norton.
- Last CG, Strauss CC (1990) *School refusal in anxiety-disordered children and adolescents*. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 29:31-35.
- Lollis S, Kuczynski L (1997) *Beyond one hand clapping: seeing bidirectionality in parent-child relations*. *J Soc and Personal Relationships* 14:441-461.
- Manicavasagar V, Silova D, Curtis J (1997) *Separation anxiety in adulthood: a phenomenological investigation*. *Compr Psychiatry* 38:274-282.
- Masten AS, Best KM, Garmezy N (1990) *Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity*. *Dev Psychopathol* 2: 425-444.
- Obondo A, Dhadphale M (1990) *Family study of Kenyan children with school refusal*. *East African Med J* 67:100-108.
- Ollendick TH, Francis G (1988) *Behavioral assessment and treatment of school phobias*. *Behav Modification* 12:165-204.
- Öner N, Le Compte A (1985) *Süreksiz Durumluk / Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*. Boğaziçi Üniv. Yayınları, İstanbul.
- Özgüven E (1992) *Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı, 2. Revizyon, Odak Ofset Matbaacılık, Ankara*.
- Rosenbaum JF, Biederman J, Hirschfeld DR ve ark (1991) *Further evidence of an association between behavioral inhibition and anxiety disorders: Results from a family study of children from a non-clinical sample*. *J Psychiatr Res* 25:49-65.
- Shear MK (1996) *Factors in the etiology and pathogenesis of panic disorder: Revisiting the attachment-separation paradigm*. *Am J Psychiatry* 153:125-136.
- Silove D, Manicavasagar V, Curtis J ve ark (1996) *Is early separation anxiety a risk factor for adult panic disorder?: A critical review*. *Compr Psychiatry* 37:167-179.
- Sümer N, Güngör D (1999) *Yetişkin bağlanma stili ölçeklerinin Türk örnekleminde psikometrik değerlendirilmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma*. *Türk Psikoloji Dergisi* 14:71-106.
- Warren SL, Huston L, Egeland B ve ark. (1997) *Child and adolescent anxiety disorders and early attachment*. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 36:637-644.
- Warren SL (1999) *Attachment and anxiety disorders*. Presented at the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry 46th Annual Meeting, Chicago, Illinois, October 19-24, Symposium 29.
- Wood BL (1999) *Editorial: Relationship matters*. *Families, Systems & Health* 17:145-147.
- Wood BL, Klebba KB, Miller BD (2000) *Evolving the biobehavioral family model: the fit of attachment*. *Family Process* 39:319-328.